

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СТРУКТУРНУ МОДЕРНІЗАЦІЮ РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

©2020 ШАШИНА М. В.

УДК 332.1
JEL: R11; R13; R58

Шашина М. В. Вплив інтеграційних процесів на структурну модернізацію регіональних господарських систем

Метою даної статті є встановлення особливостей процесів структурної модернізації регіональних господарських систем під впливом інтеграційних процесів, що дозволяє сформулювати власне бачення ефективної її організації. Основою проведеного дослідження став діалектичний метод пізнання. Для досягнення поставленої мети застосовувалися ряд загальнонаукових методів: монографічний – при аналізі існуючої наукової думки; аналізу та синтезу – для цілей викладу власного бачення сутності інтеграційних процесів; індукції та дедукції – при викладенні елементів процесу структурної модернізації та інші. Об'єктом дослідження стали регіональні господарські системи; предметом – їх структурна модернізація під впливом інтеграційних процесів. У ході дослідження шляхом узагальнення існуючих напрацювань та досвіду розвитку регіонів України, на тлі встановлених рівнів інтеграційних процесів сформульоване власне бачення сутності регіональної структурної політики, котру визначено як систему заходів, що спрямована на виокремлення найбільш ефективних її складових, їх підтримку та стимулювання, а також оптимізацію інших складових, що має на меті підвищення загального рівня розвитку регіональної економічної системи. Визначивши основні напрямки інтеграції України у світовій економічній спільноті та їх можливий вплив на структурну модернізацію регіональних економічних систем, сформульовано основні завдання структурної політики та визначено її роль і місце в політиці розвитку держави. У подальшому сформульовано основні принципи структурної модернізації регіональних економічних систем і концептуальні засади її реалізації. Як наслідок, визначено пріоритетні напрями структурної модернізації регіональних економічних систем у контексті інтеграційних процесів та специфічні їх перспективні характеристики. Основна наукова новизна проведеного дослідження полягає в поєднанні системного та програмного підходів до формулювання концептуальних основ структурної модернізації регіональних економічних систем з позиції інтеграційних процесів. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони сформульовані з позиції дійсної інтеграції України до ЄС і можуть бути використані при формулюванні програм реформування структури економічних систем регіонів.

Ключові слова: модернізація, регіональна економічна політика, інтеграція, інститути, міжнародна економічна інтеграція, регіоналізм, інтеграційний вплив.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-115-124>

Рис.: 2. Бібл.: 29.

Шашина Марина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (просп. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: shashyna.marina@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6676-3316>

УДК 332.1
JEL: R11; R13; R58

Шашина М. В. Влияние интеграционных процессов на структурную модернизацию региональных хозяйственных систем

Целью данной статьи является установление особенностей процессов структурной модернизации региональных хозяйственных систем под влиянием интеграционных процессов, что позволяет сформулировать свое видение эффективной её организации. Основой проведенного исследования стал диалектический метод познания. Для достижения поставленной цели применялся ряд общенаучных методов: монографический – при анализе существующей научной мысли; анализа и синтеза – для целей изложения собственного видения сущности интеграционных процессов; индукции и дедукции – при изложении элементов процесса структурной модернизации и другие. Объектом исследования стали региональные хозяйственные системы; предметом – их структурная модернизация под влиянием интеграционных процессов. В процессе исследования путем обобщения существующих наработок и опыта развития регионов Украины, на фоне установленных уровней интеграционных процессов сформулировано свое видение сущности региональной структурной политики, которая определена как система мероприятий, направленная на выделение наиболее эффективных её составляющих, их поддержку и стимулирование, а также оптимизацию других составляющих, имеет целью повышение общего уровня развития региональной экономической системы. Определив основные направления интеграции Украины в мировом экономическом сообществе и их возможное влияние на структурную модернизацию региональных экономических систем, удалось сформулировать основные задачи структурной политики и определить её роль и место в политике развития государства. В дальнейшем сформулированы основные принципы структурной модернизации региональных экономических систем и концептуальные основы реализации. Как следствие, определены приоритетные направления структурной модернизации региональных экономических систем в контексте интеграционных процессов и специфические их перспективные характеристики. Основная научная новизна проведенного исследования заключается в сочетании системного и программного подходов к формулированию концептуальных основ структурной модернизации региональных экономических систем с позиции интеграционных процессов. Практическое значение полученных результатов заключается в том, что они сформулированы с позиции реальной интеграции Украины в ЕС и могут быть использованы при формулировании программ реформирования структуры экономических систем регионов.

Ключевые слова: модернизация, региональная экономическая политика, интеграция, институты, международная экономическая интеграция, регионализм, интеграционное влияние.

Рис.: 2. Библ.: 29.

Шашина Марина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского» (просп. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: shashyna.marina@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6676-3316>

Shashyna M. V. Influence of Integration Processes on the Structural Modernization of Regional Economic Systems

The article is aimed at determining the peculiarities of processes of structural modernization of regional economic systems under the influence of integration processes, allowing to form an own vision of its efficient organization. The basis of the carried out study was the dialectical method of cognition. To achieve this aim, a number of general scientific methods were used: monographic method in the analysis of existing scientific thought; method of analysis and synthesis – for the purposes of expounding the author's own vision as to the essence of integration processes; induction and deduction – when expounding elements of the process of structural modernization and others. Regional economic systems have become the object of the study; their structural modernization under the influence of integration processes have become the subject of research. In the course of the study, by generalizing the existing groundworks and experience of the development of Ukraine's regions, against the background of established levels of integration processes, the author's own vision as to the essence of regional structural policy is formulated, which is defined as a system of measures aimed at allocating its most efficient components, their support and stimulation, as well as optimizing other components, while its aim is to increase the overall level of development of the regional economic system. Having defined the main directions of Ukraine's integration in the global economic community and their possible influence on the structural modernization of regional economic systems, it is possible to formulate the main tasks of structural policy and determine its role and place in the policy of the State's development. Further on, the basic principles of structural modernization of regional economic systems and conceptual bases for implementation are formulated. As a result, priority areas of structural modernization of regional economic systems in the context of integration processes and their specific prospective characteristics are defined. The main scientific novelty of the study is a combination of systemic and programmatic approaches to formulating the conceptual bases of structural modernization of regional economic systems from the perspective of integration processes. The practical significance of the obtained results lies in the fact that they are formulated from the point of view of Ukraine's real integration into the EU and can be used in formulating the programs of reforming the structure of the economic systems of regions.

Keywords: modernization, regional economic policies, integration, institutions, international economic integration, regionalism, integration influence.

Fig.: 2. **Bibl.:** 29.

Shashyna Maryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: shashyna.marina@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6676-3316>

Глобалізація світового економічного простору зумовляє взаємну інтеграцію країни світу ще й в інших аспектах: політичних, соціальних, технологічних тощо. Такі процеси носять дуалістичний характер: з одного боку, ресурси розвитку економічних систем стають доступнішими та прозорішими, з іншого – виникає потреба підпорядкування міжнародним нормам і стандартам, коригування напрямків і окремих елементів державної політики та стратегії розвитку країни. Національні економіки, як самостійні системи, структуруються регіональними складовими та формами їх взаємодії. В Україні така структуризація дуже помітна, оскільки територія країни характеризується значною протяжністю та суттєвими диспропорціями розвитку окремих територій, що зумовляє суттєву акцентуалізацію саме на регіональному розвитку. Відповідно, інтеграція всієї країни в різноманітні форми міжнародної взаємодії чинить прямий вплив на регіональні господарські підсистеми.

Питання сутності та причинно-наслідкових зв'язків у інтеграційних процесах постійно досліджуються науковцями, починаючи із середини ХХ ст. і до сьогодні. Серед досягнень наукової думки останніх років варто особливо відзначити позицію Антонової А., котра розглядає інтеграційні процеси через призму утворення агломерацій [1]. Бавико О. розкриває процеси розвитку регіону з позиції просторово-мережевого розвитку, розглядаючи регіони не лише в рамках країни, а і в міжнародному просторі [2]. Цікаве комплексне дослідження інтеграційних процесів у рамках Європейського Союзу та Тихоокеанської Азії наведено Байковим А., який здійснює порівняння особливостей регіонів континентального

масштабу [3]. Деякі особливості інтеграційних процесів в Україні з позиції регіонально-просторового компонента, зокрема Карпатського регіону України, розкриті Білою С. [4]. Білянський О. зробив спробу екстраполяції досвіду інтеграції Польщі в Європейський Союз для України саме з позиції адміністративно-територіальних особливостей регіонів країни та управління ними [5]. Так само інтеграційні процеси в Україні з позиції досвіду Польщі розглядає Карлін М. [16]. Структурні аспекти регіонального розвитку та напрямки їх модернізації вдало представлені Бодровим В., причому саме з позиції міжнародної співпраці та кооперації [6]. Економічним дослідженням у галузі регіонального розвитку притаманне поширення кластерного підходу, котрого дотримуються Буреш О., Буркинський Б. і Захарченко В. у своїх працях [7; 8; 13]. Особливості інтеграції України в Європейську економічну спільноту з позицій поступових реформ регіонального розвитку та модернізації відповідних напрямків державної політики та форм державного управління вдало, на наш погляд, розкриті в дослідженнях Варналій З. та Гриценка А. [9; 10]. Закономірності та визначальні тренди регіонального розвитку й управління в умовах глобалізації та інтеграції та відповідні напрямки реформування державної політики досліджено в роботах Гусева М. і Дунаєва І. [11; 12]. Комплексне бачення перспектив розвитку економіки України в контексті інтеграційних та інноваційних процесів наведено в ґрунтовній аналітичній доповіді за загальною редакцією Собкевич О. [14]. Теорії створення метрополій для цілей регіонального розвитку розглядають Казьмір Л. [15] та Марковський Т. [21]. Отже, спектр досліджень, позицій і на-

укових думок щодо впливу інтеграційних процесів на особливості регіонального розвитку є дуже широким та має безліч точок зору.

Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері регіонального розвитку та особливостей інтеграційних процесів і не применшуючи здобутків науковців, усе ж варто відмітити їх розрізненість та неструктурованість, що зумовлено різноманітністю підходів та думок. На наш погляд, регіон варто розглядати з позиції відокремленої господарської системи, котра, як і будь-яка система, для ефективного функціонування має бути раціонально структурована.

Метою даної статті є встановлення особливостей процесів структурної модернізації регіональних господарських систем під впливом інтеграційних процесів, що має дозволити сформувати власне бачення її ефективної організації.

Основою проведеного дослідження став діалектичний метод пізнання. Для досягнення поставленої мети застосовувався ряд загальнонаукових методів: монографічний – при аналізі існуючої наукової думки; аналізу та синтезу – для цілей викладу власного бачення сутності інтеграційних процесів; індукції та дедукції – при викладенні елементів процесу структурної модернізації та інші. *Об'єктом* дослідження стали регіональні господарські системи; *предметом* – їх структурна модернізація під впливом інтеграційних процесів.

Інтеграційні процеси реалізуються на всіх рівнях господарювання. Зокрема, на наш погляд, варто виокремити:

- ✦ глобальну інтеграцію регіонів континентального рівня як спосіб гармонізації умов транснаціональної співпраці;
- ✦ міжнародну інтеграцію країни як комплексну економіко-соціальну систему;
- ✦ регіональну інтеграцію, яка передбачає входження економічної системи мезорівня у світовий простір як окремого суб'єкта;
- ✦ приватну інтеграцію, котра являє собою процеси міжнародної співпраці окремих підприємств.

Для забезпечення ефективності інтеграційних процесів варто гармонізувати її цілі та напрямки на всіх означених рівнях. Так, євроконтинент, частиною якого є Україна, прагне розширення меж впливу за умови збереження політико-економічної самостійності. Відповідно, саме ці положення мають стати фундаментом економічної політики країни. Основним напрямком інтеграції України є Європейський Союз, тому регіональна економічна політика має бути спрямована на виконання вимог і досягнення відповідності стандартам розвитку саме цієї спільноти. Приватна ж інтеграція, за умови державного сприяння, стимулювання та підтримки, повинна носити інноваційний характер і широкий спектр просторового

спрямування. Засоби примусу з боку держави щодо приватної інтеграції бізнесу досить обмежені та й не бажані: співпраця з підприємцями повинна носити стимулюючий характер, що дозволить створити умови відповідності державній і регіональній економічним політикам.

Інтеграція держав існує в різноманітних формах: створення зон вільної торгівлі, політико-соціальних об'єднань, митних союзів та безмитних територій тощо. Метою створення економічного інтеграційного простору виступає, переважно, фінансове зростання його учасників. Однак, зважаючи на національні особливості економік, кожна окрема національна економічна система зустрічається із проблемами адаптивності власних соціально-економічних підсистем, мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища та іншими ускладненнями. Окрім того, у межах самої країни різні регіони можуть реагувати на процеси інтеграції по-різному: наприклад, традиційним лідером трудової міграції в Україні виступають західні регіони, оскільки вони територіально ближче розміщені до напрямку переміщення; багатьом мігрантам, особливо із сільської місцевості, зручніше та вигідніше працювати в Польщі, аніж навіть в обласних центрах України.

Отже, інтеграційні процеси регіонального рівня варто розглядати з двох позицій:

- ✦ економічних систем регіонів континентального масштабу;
- ✦ економічних систем регіонів внутрішньонаціонального масштабу.

Об'єднання країн Європейського Союзу є класичним прикладом утворення регіональної економічної системи в межах європейського континенту, що існує для спільного розвитку, має свої спільні напрямки та стратегію розвитку, але при цьому зберігає високий рівень автономії країн-учасників.

На сьогодні у світі діє значна кількість міжнародних організацій та об'єднань, утворених за різними ознаками:

- ✦ *військово-політичні організації*: Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Західноєвропейський союз (ЗЕС), Тихоокеанський пакт безпеки (воєнний союз трьох держав: Австралії, Нової Зеландії та США – АНЗЮС) тощо;
- ✦ *міжнародні економічні об'єднання*: Організація країн – експортерів нафти (ОПЕК), Світова організація торгівлі (СОТ), Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА);
- ✦ *загальнополітичні організації*: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Ліга арабських держав (ЛАД), Організація американських держав (ОАД), Організація африканської єд-

ності (ОАЄ), Азійсько-Тихоокеанська Рада (АЗПАК).

- ✦ *валютно-фінансові організації*: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародний Валютний Фонд (МВФ);
- ✦ *інші організації*: Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародна агенція з атомної енергії (МАГАТЕ), Міжнародна організація праці (МОП), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Рада Європи (РЕ), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Світова організація інтелектуальної власності (WIPO), Європейська асоціація вугілля та лігніту (EURACOAL) тощо.

Серед них варто виокремити організації, що носять регіональний характер: Європейський Союз (ЄС), Співдружність Незалежних Держав (СНД), Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ, Центральноевропейська ініціатива (ЦЕІ).

Наведений перелік не є вичерпним, охоплює лише найпопулярніші організації та носить ознайомчо-інформативний характер.

Інтеграційні процеси спричиняють певні трансформації в економіках країн, котрі, своєю чергою, модифікують мезорівень господарських систем. Кожен регіон країни характеризується певною спільністю економічних ознак, що зумовлюється геопросторовою, ресурсною та нормативно-регульованою єдністю вихідних умов функціонування підприємств у регіоні. Система логістики, виробництв замкнутого циклу, територіальних промислових кластерів формується на фундаменті регіональної приналежності. Суб'єктно-об'єктні відносини в таких економічних системах достатньо складні: з одного боку, безпосереднє суспільне відтворення реалізується окремими учасниками ринку – підприємствами та споживачами, з іншого – управлінською ланкою на рівні регіону є органи місцевого самоврядування; з третього – координацію основних напрямків діяльності здійснює держава методами прямого чи опосередкованого впливу.

Отже, регіональна економічна система функціонує згідно зі стратегією регіональної економічної політики, яка є інструментом економічного та соціального розвитку окремих елементів, створюючи синергетичний ефект зростання благополуччя країни. Регіональна економічна політика має бути спрямована на пошук існуючого або створення нового потенціалу регіону в інвестиційному, інноваційному, промисловому та інших аспектах, формуючи, таким чином, стійку конкурентну позицію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Структурна модернізація регіональних економічних систем відіграє в цьому процесі ключову роль, оскільки саме осучаснення суспільно-економічних відносин

здатне створити передумови для розвитку нових, високопродуктивних напрямків діяльності, форм організації співпраці та сталого розвитку. При цьому, макроекономічне зростання національної економіки досягатиметься за рахунок не лише розвитку окремих суб'єктів господарювання, а і формування сукупного економічного ефекту бюджетних процесів.

Процес структурної модернізації регіональних господарських систем, на наш погляд, варто розглядати з позиції її сутності та регулювання. Регіональну структурну політику варто визначити як систему заходів, що спрямована на виокремлення найбільш ефективних її складових, їх підтримку та стимулювання, а також оптимізацію інших складових, що має на меті підвищення загального рівня розвитку регіональної економічної системи.

Тобто, для визначення напрямків структурної модернізації регіональних економічних систем необхідно виокремити її основні завдання та базові принципи реалізації. Опрацювавши існуючі теоретичні підходи та практичні аспекти, вважаємо, що до основних завдань даного процесу варто віднести:

- ✦ оптимізацію структурного розвитку регіонів, тобто стимулювання високоефективних напрямків діяльності в регіоні;
- ✦ виявлення та протидію загрозам технологічного розвитку регіону та їх впливу на технологічну структуру економічної системи;
- ✦ раціоналізацію використання ресурсного потенціалу регіону в контексті напрямів державної екологічної політики;
- ✦ формування інвестиційної привабливості економічної системи регіону, стимулювання реінвестування та взаємного інвестування всередині регіону.

Структурна модернізація регіонів України в сучасних умовах відбувається в контексті адміністративних реформ і децентралізаційних процесів. Відповідно, її варто виокремлювати як компонент регіональної економічної політики, котрий реалізується на рівні з іншими складовими. При цьому, завдання та процедури всіх складових регіональної політики, не лише економічної, повинні знаходитися в межах та узгоджуватись із завданнями державної політики. Тобто, державна структурна політика є складовою державної політики регіонального розвитку, а заходи на місцях – інструментами її реалізації (рис. 1).

Виходячи із завдань структурної модернізації регіональних економічних систем та їх ролі в регіональній політиці можемо сформулювати основні принципи її реалізації:

- ✦ *програмний* – усі заплановані заходи мають бути узгодженими із програмами, стратегіями та напрямками державного та регіонального розвитку;

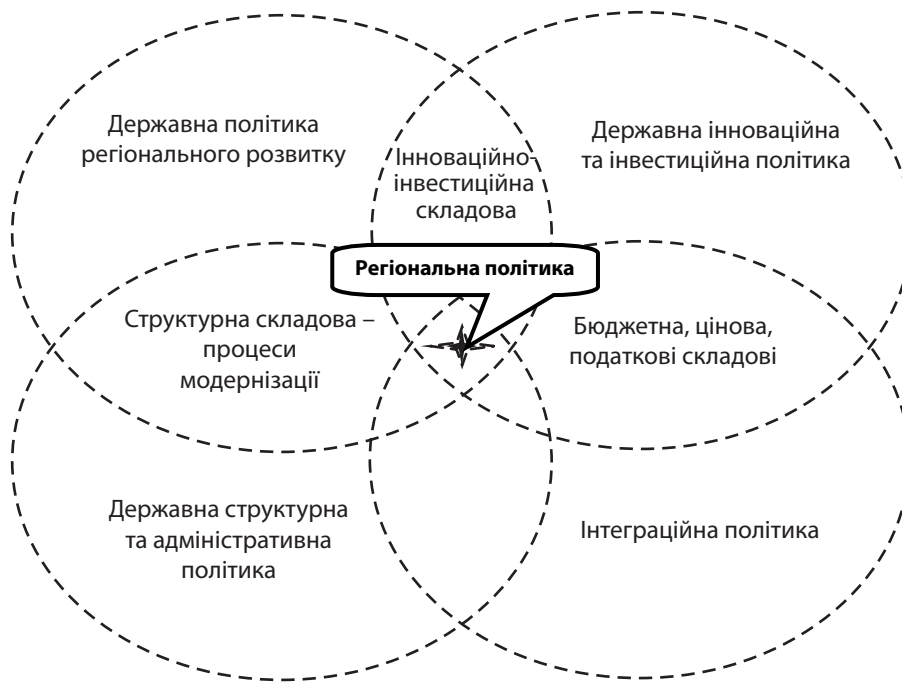

Рис. 1. Роль і місце структурної модернізації в процесах реалізації державної та регіональної політики

- ✦ *ресурсний* – структура управління та комунікацій в економічній системі регіону має бути спрямованою на оптимальний розподіл ресурсів та їх ефективний перерозподіл та збереження;
- ✦ *споживчий* – державна інфраструктура регіонального розвитку має бути максимально наближеною до споживачів державних послуг у напрямку нормативного, організаційного та адміністративного забезпечення ведення бізнесу;
- ✦ *компенсаторний* – структура економічної системи повинна передбачати підтримку слабозрозумітих, але перспективних напрямків діяльності для забезпечення збалансованого розвитку окремих територій;
- ✦ *концентраційний* – структура економічної системи повинна передбачати підтримку підприємств чи галузей діяльності – лідерів (концентраторів, локомотивів розвитку) шляхом створення відповідних кластерів або технологічних парків, що дозволить реалізувати наявний потенціал;
- ✦ *національний (унітарний)* – усі складові структурної модернізації мають узгоджуватися із регіональною та державною політикою;
- ✦ *диференціальний* – структурна модернізація має бути спрямована на забезпечення самофінансування регіону та раціональне використання державних дотацій і трансфертів (треба прагнути заробляти самостійно, а не любувати фінансування);
- ✦ *системний* – структурна модернізація регіональних економічних систем повинна врахо-

увати синергетичні ефекти в регіоні (наприклад, централізація освітніх процесів у регіоні спричинює відтік працездатного населення із сільської місцевості, що призводить до її поступового занепаду);

- ✦ *партнерський* – процеси структурної модернізації повинні відбуватися у взаємодії органів місцевого самоврядування та регіонального бізнесу з використанням інструментів стимулювання, а не примусу.

В умовах інтеграційних процесів структурна модернізація регіональних економічних систем повинна спрямовуватися на співпрацю на зовнішніх ринках, активізацію експорту продукції та імпорту інновацій і технологій. Інтеграційні процеси, особливо в напрямку ЄС, вимагають саме інноваційного розвитку від підприємств і комплексних економічних підсистем і систем. В Україні створюються сприятливі умови для розвитку прогресивних систем менеджменту та маркетингу: поширюється міжнародний аутсорсинг, електронна комерція, стрімко розвивається наука. Відповідно, інституційні елементи структури регіональних економічних систем країн ЄС можуть стати орієнтиром розвитку для нашої країни.

Відбувається постійна імплементація міжнародних норм і правил торгівлі, обліку та звітності, логістики тощо. Тому повинні модернізуватися, перш за все, інституції муніципального супроводу розвитку економіки регіону: центри надання адміністративних послуг, центри обслуговування платників податків, департаменти інноваційно-інвестиційного розвитку, управління соціальної політики тощо. На

сьогодні ж підприємці України сприймають ці державні установи виключно як контролюючі органи та рідко допускають навіть думку про те, що до них можна звернутися по допомогу. Це і не дивно, адже в більшості Положень про відповідні установи не передбачено функцій допомоги, а лише адміністрування та контролю, котрі зрідка доповнені інформаційними послугами. При цьому, системи електронного адміністрування окремих складових ведення бізнесу (відкриті реєстри, електронні кабінети підприємств тощо) працюють із перебоями та викликають багато нарікань з боку суб'єктів господарювання.

Варто також відзначити, що вітчизняній регіональній політиці притаманний тактичний підхід, котрий концентрується на подоланні поточних проблем і наслідків економічних криз чи негативних явищ. Такий підхід не може бути ефективним у довгостроковій перспективі. Відповідно, політика структурної модернізації регіональних економічних систем повинна бути переорієнтована на стратегічний напрямок.

Узагальнюючи все вищезазначене, можемо сформулювати концептуальні засади структурної модернізації регіональних економічних систем (рис. 2).

Зважаючи на програми інтеграції України в Європейський економічний простір та узагальнюючи існуючі теоретичні напрацювання, можемо сформулювати основні пріоритетні напрямки структурної модернізації регіональних економічних систем у названому контексті:

- ✦ *формування регіональної економіки знань:* пріоритетом розвитку має стати розвиток науки і технологій у регіоні, поширення інновацій, підтримка ноу-хау та нестандартних стартапів; зростання якості вищої освіти, особливо на тлі відтоку студентства до країн ЄС (молодь повинна залишатися або їхати в Україну, особливо в регіони); створення ринку цифрових технологій та інформаційних потоків;
- ✦ *дотримання концептуальних принципів сталого розвитку:* екологізація виробництва в поєднанні зі зростанням продуктивності; підтримка підприємництва в регіоні, особливо мікро- та малого бізнесу; визначення високо-ефективних галузей у регіоні та стимулювання їх розвитку; підтримка територій зі слабшим розвитком шляхом створення відповідної інфраструктури та стимулювання соціальної сфери;
- ✦ *максимізація цілей:* сприяння максимальній зайнятості та використанню потенціалу регіону, модернізація ринку праці в регіоні та його соціальна орієнтація; популяризація високих стандартів корпоративної культури та соціальної відповідальності бізнесу; формування громадської регіональної свідомості та само-

ідентифікації, згуртованості та соціалізації, боротьба з бідністю та соціальною нерівністю.

Інтеграційні процеси в країні зумовлюють потребу в додаткових характеристиках структури регіональних економічних систем:

- ✦ *відкритість регіональних економічних систем,* тобто їх зовнішня орієнтованість, ринковість, орієнтованість на розвиток приватного бізнесу, здатність до адаптації щодо змін зовнішнього середовища;
- ✦ *соціальна справедливість у регіональних економічних системах,* тобто здатність держави й органів місцевого самоврядування стимулювати розвиток слабких складових структури, не обмежуючи розвинені складові. У вільному ринковому середовищі функції забезпечення соціальної рівності повністю перекладаються на соціально орієнтовану політику;
- ✦ *прагматизм регіональної економічної системи,* що означає готовність до відмови від мало-ефективних галузей чи напрямків діяльності в регіоні, а також здатність «впустити» сильного підприємця чи транснаціональну корпорацію, котра стане локомотивом розвитку всього регіону.

Відповідно, регіональна економічна система сама по собі містить специфічні фактори, котрі зумовлюють особливості реакції на інтеграційні процеси:

- ✦ національні та регіональні традиції та культура, котрі зумовлюють особливості взаємодії елементів означеної структури;
- ✦ уже сформована система транспортної логістики в регіоні, модернізація котрої потребує дуже значних капітальних вкладень;
- ✦ недосконалість систем планування та бюджетних процесів і міжбюджетних трансфертів;
- ✦ сформовані регіональні особливості ринку праці та освіти, які характеризуються диспропорціями та низькою мобільністю.

Отже, саме ці фактори мають стати центром процесу структурної модернізації регіональних економічних систем.

Викладені у статті положення можуть носити дискусійний характер і не підтримуватися іншими науковцями. Окремі ознаки цього можна помітити у працях деяких вчених. Зокрема, Кас'яненко О., досліджуючи структурні трансформації розвитку економіки Запорізького регіону, концентрується переважно на аспектах промислового зростання, що обґрунтовується бізнесовими особливостями регіону [17].

Клейнер Г. акцентує свою увагу на системності економіки, а тому наголошує на її структурізації з позиції просторово-часових характеристик і моделюванні розвитку на складових середовища, процесу, проекту та об'єкта [18], деякі з яких нами не розглядаються.

Рис. 2. Концептуальні засади структурної модернізації регіональних економічних систем у контексті інтеграційних процесів

Кобзистий М. [19] і Луцков В. [20], розглядаючи структурні перетворення в економіці, у т. ч. на рівні регіонів, також акцентують увагу на ролі державної політики в розвитку регіональних економічних систем, що знайшло відображення і в нашому дослідженні.

Рижова Н. [22] і Терехова С. [23] у своїх дослідженнях керуються підходами нової економічної географії, котрі передбачають, що за умов ефективної структуризації регіональних економічних систем периферійні регіони можуть перебирати на себе роль економічних центрів. Такий самий підхід використано і в працях Бракман С. (Brakman S.) [24; 25] і Реддін-

га С. (Redding S. J.) [27] на прикладах досвіду Німеччини. Ми погоджуємося з цим підходом, але ґрунтовно даний аспект впливу інтеграційних процесів розглянемо в подальших дослідженнях.

Закордонний досвід розвитку регіональних економічних систем у контексті інтеграційних процесів з позиції різних континентів наведено в дослідженнях Гансона Г. (Hanson G. H.) [26], де враховано особливості розвитку Мексики та Південної Америки в цілому, що суттєво відрізняються від досвіду ЄС, котрий став основою нашого дослідження для регіональних економічних систем України.

Ґрунтовні та комплексні дослідження в галузі структури регіональних економічних систем у контексті інтеграційних процесів відносно ЄС представлено в працях Ресміні Л. (*Resmini L.*) [28; 29], котрі становлять суттєвий науковий інтерес, але сконцентровані на особливостях країн з перехідною економікою.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження, шляхом узагальнення існуючих напрацювань та досвіду розвитку регіонів України, на тлі встановлених рівнів інтеграційних процесів сформульоване власне бачення сутності регіональної структурної політики, котру визначено як систему заходів, що спрямована на виокремлення найбільш ефективних її складових, їх підтримку та стимулювання, а також оптимізацію інших складових, що має на меті підвищення загального рівня розвитку регіональної економічної системи.

Визначивши основні напрямки інтеграції України у світовій економічній спільноті та їх можливий вплив на структурну модернізацію регіональних економічних систем, вдалося сформулювати основні завдання структурної політики та визначити її роль і місце в політиці розвитку держави. У подальшому сформульовано основні принципи структурної модернізації регіональних економічних систем (програмний, ресурсний, споживчий, компенсаторний, концентраційний, національний (унітарний), диференціальний, системний, партнерський) і концептуальні засади її реалізації, котрі охопили місію, мету, цілі, завдання, суб'єктів, об'єктів та функції даного процесу. Як наслідок, у результаті дослідження визначено пріоритетні напрями структурної модернізації регіональних економічних систем у контексті інтеграційних процесів та їх специфічні перспективні характеристики. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова А. А. Анализ динамики агломерационного развития регионов Северо-Западного федерального округа. *Вестник Инжэкона. Серия «Экономика»*. 2013. Вып. 1. С. 309–312.
2. Бавико О. Є. Просторово-мережевий розвиток економіки регіону: теоретико-методологічний аспект. Херсон : Айлант, 2012. 336 с.
3. Байков А. А. Сравнительная интеграция. Практика и модели интеграции в зарубежной Европе и Тихоокеанской Азии / А. А. Байков ; отв. ред. А. Д. Богатов. М. : Аспект Пресс, 2012. 256 с.
4. Біла С. О., Романова В. В. Карпатський єврорегіон як чинник європейської інтеграції України. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 3. С. 78–88.
5. Білянський О. Адміністративно-територіальна реформа в Республіці Польща: досвід для України (1998–1999 рр.). *Україна – Європа – Світ. Серія «Історія, міжнародні відносини»*. 2012. Вип. 9. С. 146–152.
6. Бодров В. Г., Шепетько Р. І. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції. *Міжнародна економічна політика*. 2014. № 2. С. 78–98. URL: <http://journals.uran.ua/jjep/article/view/36988/33265>
7. Буреш О. В., Жук М. А., Фролов А. В. Интеграция региональных субъектов как потенциал формирования региональных кластеров. *Вестник ОГУ*. 2011. № 13. С. 88–93
8. Буркинський Б. В., Горячук В. Ф. Капіталізація економіки регіонів України : монографія. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2014. 273 с.
9. Варналій З. С., Білик Р. Р. Інституційні засади та організаційні механізми політики регіонального розвитку: завдання реформ європейського зразка. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна політика в Україні: сучасний стан та шляхи активізації*. 2014. Вип. 3. С. 3–11. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_003_VarnaliyZS,BilykRR.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_003_VarnaliyZS,BilykRR.pdf)
10. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України. *Економіка України*. 2011. № 2. С. 4–12.
11. Гусева М. О. Регіональна структурна політика: суть, роль та напрями реалізації. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. *Механізм регулювання регіонального розвитку в Україні*. 2014. Вип. 5. С. 11–20.
12. Дунаєв І. В. Закономірності та визначальні тренди регіонального розвитку і управління в умовах глобалізації та інтеграції. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 2. С. 112–122. URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-2/doc/3/05.pdf>
13. Захарченко В. І. Використання кластерного підходу при формуванні промислової політики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2013. № 6. С. 35–39.
14. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України: аналітична доповідь / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко та ін. Київ : НІСД, 2014. 152 с.
15. Казьмір Л. П., Ступень М. Г., Казьмір П. Г. Метрополізація: сутність, особливості ідентифікації та концептуальні засади досліджень. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 2. С. 61–74. URL: [http://ird.gov.ua/vid_3/sep20132\(100\)_061_Kazmir_L_P_Stupen.pdf](http://ird.gov.ua/vid_3/sep20132(100)_061_Kazmir_L_P_Stupen.pdf)
16. Карлін М. І. Наслідки й проблеми інтеграції Польщі в Європейський Союз: погляд з України. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2009. № 3. С. 154–157.
17. Кас'яненко О. В. Структурні трансформації розвитку економіки Запорізького регіону. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2013. № 6. С. 41–44. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2013/6_2013/10.pdf
18. Клейнер Г. Б. Системный ресурс экономики. *Вопросы экономики*. 2011. № 1. С. 89–100. DOI: <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2011-1-89-100>
19. Кобзистий М. О. Інституціональні умови реалізації структурних зрушень у трансформаційній економіці. *Науково-технічна інформація*. 2005. № 2. С. 34–38.
20. Луцков В. О. Структурна політика: сутність, категорії та функції. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2012. № 1. С. 141–147. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/27934/1/structural_

- policy.pdf;jsessionid=F422655BF40E31E89A28A898C3D3460F
21. Марковський Т., Маршал Т. Метрополії, метрополійні простори, метрополізація. Основні поняття та проблеми / пер. з пол. Л. П. Казьміра. Львів, 2014. 44 с.
  22. Рыжова Н. П. Пространственные эффекты междум народной экономической интеграции (случай российских регионов). *Пространственная экономика*. 2012. № 4. С. 28–48. DOI: 10.14530/se.2012.4.028-048
  23. Терехова С. А. Межрегиональная интеграция в системе управления социально-экономическим развитием. *Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Экономика»*. 2010. № 28. Вып. 30. С. 52–58.
  24. Brakman S., Garretsen H., Schramm M. The Empirical Relevance of the New Economic Geography: Testing for a Spatial Wage Structure in Germany. *CESifo Working Paper* No. 395. December 2000. 23 p. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/75590/1/cesifo_wp395.pdf
  25. Brakman S., Garretsen H., Schramm M. The Final Frontier? Border Effects and German Regional Wages. *Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv. Discussion paper*. No. 197. 2002. 34 p. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/19358/1/197.pdf>
  26. Hanson G. H. U.S.–Mexico Integration and Regional Economies: Evidence from Border-City Pairs. *Journal of Urban Economics*. 2001. Vol. 50. Issue 2. P. 259–287. DOI: <https://doi.org/10.1006/juec.2001.2217>
  27. Redding S. J., Sturm D. M. The Costs of Remoteness: Evidence from German Division and Reunification. *American Economic Association*. 2008. Vol. 98. No. 5. P. 1766–1797. URL: <https://personal.lse.ac.uk/sturmd/papers/Redding-Sturm-AER-2008.pdf>
  28. Resmini L. Economic Integration, Industry Location and Frontier Economies in Transition Countries. *Economic Systems*. 2003. Vol. 27. Issue 2. P. 205–221. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0939-3625\(03\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0939-3625(03)00040-2)
  29. Resmini L. Regional Patterns of Industry Location in Transition Countries: Does Economic Integration with the European Union Matter? *Regional Studies*. 2007. Vol. 41. Issue 6. P. 747–764. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343400701281741>
- Bila, S. O., and Romanova, V. V. "Karpatskyi yevrorehion yak chynnyk yevropeiskoi intehratsii Ukrainy" [Carpathian Euroregion as a Factor of European Integration of Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, no. 3 (2013): 78-88.
- Bilianskyi, O. "Administratyvno-terytorialna reforma v Respublitsi Polshcha: dosvid dlia Ukrainy (1998–1999 rr.)" [Administrative-Territorial Reform in Republic Poland: Experience is for Ukraine (1998-1999)]. *Ukraina – Yevropa – Svit. Seriya "Istoriia, mizhnarodni vidnosyny"*, no. 9 (2012): 146-152.
- Bodrov, V. H., and Shepetko, R. I. "Strukturna polityka v umovakh zahostrennia mizhnarodnoi konkurentsii" [Structural Policy in the Context of Aggravated International Competition]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*. 2014. <http://journals.urau.ua/jiep/article/view/36988/33265>
- Brakman, S., Garretsen, H., and Schramm, M. "The Empirical Relevance of the New Economic Geography: Testing for a Spatial Wage Structure in Germany". *CESifo Working Paper* no. 395. December 2000. https://www.econstor.eu/bitstream/10419/75590/1/cesifo_wp395.pdf
- Brakman, S., Garretsen, H., and Schramm, M. "The Final Frontier? Border Effects and German Regional Wages". *Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv. Discussion paper* no. 197. 2002. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/19358/1/197.pdf>
- Buresh, O. V., Zhuk, M. A., and Frolov, A. V. "Integratsiya regionalnykh subektov kak potentsial formirovaniya regionalnykh klasterov" [Integration of Regional Actors as a Potential for the Formation of Regional Clusters]. *Vestnik OGU*, no. 13 (2011): 88-93.
- Burkynskiy, B. V., and Horiachuk, V. F. *Kapitalizatsiia ekonomiky rehioniv Ukrainy* [Capitalization of Economy of Regions of Ukraine]. Odesa: IPREED NANU, 2014.
- Dunaiev, I. V. "Zakonomirnosti ta vyznachalni trendy rehionalnoho rozvytku i upravlinnia v umovakh hlobalizatsii ta intehratsii" [Laws and Determinant Trends of Regional Development and Governance under Globalization and Integration]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. 2015. <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-2/doc/3/05.pdf>
- Hanson, G. H. "U. S. – Mexico Integration and Regional Economies: Evidence from Border-City Pairs". *Journal of Urban Economics*, vol. 50, no. 2 (2001): 259-287. DOI: <https://doi.org/10.1006/juec.2001.2217>
- Hrytsenko, A. "Metodolohichni osnovy modernizatsii Ukrainy" [Methodological Bases of Modernization of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 2 (2011): 4-12.
- Husieva, M. O. "Rehionalna strukturna polityka: sut, rol ta napriamy realizatsii" [The Regional Structural Policy: The Essence, the Role and the Ways of Implementation]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Mekhanizm rehuliuвання rehionalnoho rozvytku v Ukraini*, no. 5 (2014): 11-20.
- Karlin, M. I. "Naslidyky i problemy intehratsii Polshchi v Yevropeyskyi Soiuz: pohliad z Ukrainy" [Consequences and Problems of Poland's Integration into the European Union: A View from Ukraine]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky*, no. 3 (2009): 154-157.
- Kasianenko, O. V. "Strukturni transformatsii rozvytku ekonomiky Zaporizkoho rehionu" [Structural Transformation in Zaporizhva Region's Economy]. *Derzhava*

REFERENCES

- Antonova, A. A. "Analiz dinamiki aglomeratsionnogo razvitiya regionov Severo-Zapadnogo federalnogo okrug" [Analysis of the Agglomeration Development Dynamics of the North-Western Federal District Regions]. *Vestnik Inzhekon. Seriya "Ekonomika"*, no. 1 (2013): 309-312.
- Bavyko, O. Ye. *Prostorovo-merezhevyi rozvytok ekonomiky rehionu: teoretyko-metodolohichni aspekt* [Spatial and Network Development of the Region's Economy: Theoretical and Methodological Aspect]. Kherson: Ailant, 2012.
- Baykov, A. A. *Sravnitel'naya integratsiya. Praktika i modeli integratsii v zarubezhnoy Yevrope i Tikhookeanskoy Azii* [Comparative Integration. Practice and Models of Integration in Foreign Europe and Pacific Asia]. Moscow: Aspekt Press, 2012.

- ta rehiony. Seriiia «Ekonomika ta pidpriemnytstvo». 2013. http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2013/6_2013/10.pdf
- Kazmir, L. P., Stupen, M. H., and Kazmir, P. H. "Metropolizatsiia: sutnist, osoblyvosti identyfikatsii ta kontseptualni zasady doslidzhen" [Metropolization: Nature, Peculiarities of Identification and Conceptual Foundations of Research]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 2013. [http://ird.gov.ua/vid_3/sep20132\(100\)_061_Kazmir_L_P_Stupen.pdf](http://ird.gov.ua/vid_3/sep20132(100)_061_Kazmir_L_P_Stupen.pdf)
- Kleyner, G. B. "Sistemnyy resurs ekonomiki" [System Resource of the Economy]. *Voprosy ekonomiki*, no. 1 (2011): 89-100.
DOI: <https://doi.org/10.32609/0042-8736-2011-1-89-100>
- Kobzystyi, M. O. "Instytutsionalni umovy realizatsii strukturnykh zrushen u transformatsiinii ekonomitsi" [Institutional Conditions for Implementing Structural Changes in a Transformational Economy]. *Naukovotekhnichna informatsiia*, no. 2 (2005): 34-38.
- Lutskov, V. O. "Strukturna polityka: sutnist, katehoriia ta funktsii" [Structural Policy: Essence, Categories and Functions]. *Visnyk SumDU. Seriiia «Ekonomika»*. 2012. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/27934/1/structural_policy.pdf;jsessionid=F422655BF40E31E89A28A898C3D3460F
- Markovskiy, T., and Marshal, T. *Metropolii, metropoliini prostory, metropolizatsiia. Osnovni poniattia ta problemy* [Metropolises, Metropolitan Spaces, Metropolisation. Basic Concepts and Problems]. Lviv, 2014.
- Redding, S. J., and Sturm, D. M. "The Costs of Remoteness: Evidence from German Division and Reunification". American Economic Association. 2008. <https://personal.lse.ac.uk/sturmd/papers/Redding-Sturm-AER-2008.pdf>
- Resmini, L. "Economic Integration, Industry Location and Frontier Economies in Transition Countries". *Economic Systems*, vol. 27, no. 2 (2003): 205-221.
DOI: [https://doi.org/10.1016/S0939-3625\(03\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0939-3625(03)00040-2)
- Resmini, L. "Regional Patterns of Industry Location in Transition Countries: Does Economic Integration with the European Union Matter?" *Regional Studies*, vol. 41, no. 6 (2007): 747-764.
DOI: <https://doi.org/10.1080/00343400701281741>
- Ryzhova, N. P. "Prostranstvennyye efekty mezhdunarodnoy ekonomicheskoy integratsii (sluchay rossiyskikh regionov)" [Spatial Effects of International Economic Integration (Case of Russian Regions)]. *Prostranstvennaya ekonomika*, no. 4 (2012): 28-48.
DOI: 10.14530/se.2012.4.028-048
- Sobkevych, O. V. et al. *Innovatsiinyi rozvytok promyslovosti yak skladova strukturnoi transformatsii ekonomiky Ukrainy : analitychna dopovid* [Innovative Development of Industry as a Component of Structural Transformation of the Ukrainian Economy: Analytical Report]. Kyiv: NISD, 2014.
- Terekhova, S. A. "Mezhregionalnaya integratsiya v sisteme upravleniya sotsialno-ekonomicheskim razvitiem" [Interregional Integration in the Management System of Socio-economic Development]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya "Ekonomika"*, vol. 30, no. 28 (2010): 52-58.
- Varnalii, Z. S., and Bilyk, R. R. "Instytutsini zasady ta orhanyzatsiini mekhanizmy polityky rehionalnoho rozvytku : zavdannia reform yevropeiskoho zrazka" [Institution Principles and Organizational Mechanisms of Policy of Regional Development: Task of Reforms of European Standard]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Rehionalna polityka v Ukraini: suchasnyi stan ta shliakhy aktyvizatsii*. 2014. [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_003_VarnaliyZS,BilykRR.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_003_VarnaliyZS,BilykRR.pdf)
- Zakharchenko, V. I. "Vykorystannia klasternoho pidkhodu pry formuvanni promyslovoi polityky" [The Use of the Cluster Approach in the Formation of Industrial Policy]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia "Ekonomika i menedzhment"*, no. 6 (2013): 35-39.